

TÜRKMEN EDEBİYATINDA ELİFNİME

Elifname In Turkmen Literature

Dr. Ahmet GÖKÇİMEN*

ÖZ

Genellikle dinî konuları ele alan elifnamenin bir tür mü şekil mi olduğuna dair kesin bilgi bulunmamakla beraber, akrostiş veya muvaşşah başlığı altında değerlendirilir. Elifname örneklerine halk şiirinde, klasik edebiyatta, dinî-tasavvufî Türk edebiyatında ve doğu edebiyatlarında rastlanır. Türk dünyasında yazılmış birçok elifname örneği mevcuttur. Bu yazıda coğrafyanın bir şubesi olan Türkmenistan'da görülen Elifname numuneleri üzerinde durulacaktır. Mahtumkulu, Kemine, Magrupı, Gayıbı, Tahir ve Berdinazar'a ait elifnamelerin metinleri verilerek, geleneğin Türkmen edebiyatındaki yeri hakkında bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Türkmen Edebiyatı, Elifname, Akrostiş, Mahtumkulu, Magrupı, Kemine

ABSTRACT

Although it is not known for certain whether elifname, which generally handles religious matters, is a genre or a form, it is regarded and studied as a form acrostic or muwashshah. Samples of elifname are found in folkloric poetry, classical literature, religio-mystical Turkish literature and eastern literatures. This study is intended to examine elifname samples as found in Turkmenistan. Texts of the elifnames belonging to Mahtumkulu, Kemine, Magrupı, Gayıbi, Tahir, and Berdinazar, are given and the place of this writing tradition in Turkmen literature is evaluated.

Key Words: Turkmen Literature, Elifname, Acrostic, Mahtumkulu, Magrupı, Kemine

GİRİŞ

Elifname, divan, âşık ve dinî-tasavvufî edebiyatların kullandığı bir anlatım şekli olarak "elif" ile "name" kelimelerinin birleşiminden meydana gelmiştir. Çoğunlukla Elif ile başlamış küçük risale, kitap ve varaklardan oluşan eser, ıstılahi manada şöyle tanımlanır: "*Osmanlı Türkçesindeki otuz üç harfin değişik konularda, değişik şekillerle, genellikle mısra başlarındaki harflerin alt alta alfabetik sıra ile beyitler halinde yazılarak devam etmesi neticesinde oluşan manzum eserlerdir.*" Elifname; dinî ve tasavvufî ağırlıklı olmak üzere birçok konuyu ele almıştır. Ayrıca ladinî temaları da işleyen elifname örnekleri mevcuttur. Elifname, bilindiği üzere önce harfin zikredilmesi sonra da onunla başlayan bir kelimenin seçilmesi şeklinde olabildiği gibi sadece alfabetik dizilişleri alt alta sıralı ya da belli bir düzen dâhilinde kelimelerin seçilmesi yolu ile vücuda getirilir. "*Harfler dolayısıyla kelimeler ekseriya rastgele olmayıp muhtevaya uygunluk gösterir.*" Eski Yunan ve Latin Edebiyatlarındaki akrostiş şiir türüyle benzerlik gösteren elifname, şekli ile dikkati çeker. "*Elifnamelerin tür mü şekil mi olduğu konusunda*

*Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fak., Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Böl., Öğretim Üyesi.

¹ Abdurrahman Güzel, *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, III. Baskı, Ankara 2006, s. 634.

² Amil Çelebioğlu, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yayınları, Ankara 1998, s. 605.

*tereddütler varsa da şekilleri ile dikkati çekmektedir.*³ Doğan Kaya, elifnamenin şekil özelliklerini şöyle özetler: “*a.Elif ve diğer harfler beyit başlarına getirilir. b. Elif ve diğer harfler dördlük başlarına getirilir. c. Elif ve diğer harfler dördlüklerde sıra ile her dizenin başına getirilir. ç. Elif ve diğer harfler beyit sonlarına getirilir. d. Beyitlerde yazılmış şiirlerde elif ve diğer harfler dize başlarına ve ortalarına getirilir.*”⁴

Elifnamenin şekli özellikleri dikkate alınca akrostiş yani muvaşşah ile örtüştüğü görülür. Elifnamenin de içine girdiği akrostişin kökeni oldukça eskidir. Eski Ahit'teki ağıtlarda harflerle ahenk sağlanmış metinler mevcuttur. Bu ağıtlarda mısraların ilk harfleri kıta boyunca aynıdır. Bu düzenleme ile dinî metinlerde şekille bağlantılı bir ahenk oluşturulmuştur.⁵ Zamanla akrostiş şiir türünün gelişmesi ile şiirin tertibinde değişiklikler görülmeye başlar. “*Akrostiş edebiyatımızda sadece manzumelerin mısralarının baş taraflarında kullanılmamaktadır. Batılı manzumenin ortasına(içine) ve sonuna yerleştirilen muvaşşahları yine Yunanca mezostiş ve telestiş kelimeleri ile karşılar.*”⁶ Dolayısıyla harflerle sağlanan ahenk unsurları gerek başta gerek sonda gerekse ortada olmak üzere temelde üç kanada ayrılır. Elifname'nin harflerle bağlantılı şekilleri akrostişteki gibidir. Bu yüzden elifnamelere bir çeşit akrostiş şiir örnekleri gözüyle bakılabilir.

Elifname, divan şiirinde mesnevi, kaside ve gazellerde âşık şiirinde koşma, destan ve divanlarda; dinî-tasavvufi şiirde ise tevhit, münacat, na't ve methiyelerde Allah'ın varlığı, birliği, Allah'a yalvarma, Peygamberi ve tasavvuf erbabını övme konularını işlediği gibi tamamen din dışı mevzuları da ele alır. Elifname, hem âşıkların hem de klasik şairlerin ustalıklarını gösterdiği bir şekildir.⁷ Genellikle elifnameler aruzun “fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün” kalıbıyla ya da 11'li hece ölçüsü ile meydana getirilirler. Türk edebiyatında Âşık Paşa, Nesimî, Fuzulî, Muhibbî, Dertli, Kul Himmet, Ruhsatî başta olmak üzere birçok şairin elifnamesi mevcuttur.

Elifname üzerine çalışan araştırmacılar çeşitli tasniflerde bulunmuşlardır. Bunlardan biri konu üzerinde kapsamlı bir inceleme yapan Nihat Öztoprak'ın tasnifidir. O, tertip hususiyetlerini dikkate alarak elifnameleri beş başlığa ayırır: 1. Düz elifnameler, 2. Ters elifnameler, 3. Düz-ters elifnameler, 4. Kafiyeleli alfabetik sıralanan elifnameler, 5. Eğitici ve eğlence amaçlı elifnameler.⁸

Osmanlı ve doğu edebiyatlarında sıklıkla görülen elifnamelere Orta Asya Türk edebiyatlarında da rastlanır. Geleneğin Orta Asya boyutuna kapı aralaması amacıyla Türkmen edebiyatındaki elifname numuneleri üzerinde durulacaktır. Özellikle klasik

³ Doğan Kaya, *Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007, s. 309.

⁴ *A.g.e.*, s. 310.

⁵ Bk. Orhan Kemal Tavukçu, “Akrostiş (Muvaşşah)”, *Kültür Tarihimize Gizli Diller Şifreler*, Editörler: Emine Gürsoy Naskali, Erdal Şahin, Picus Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 221-222.

⁶ *A.g.e.*, s. 221.

⁷ Bk. Burhan Kaçar, “Türk Edebiyatında Elif-nameler”, *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Sektör Bildirileri 1*, Kültür Bak. Yayınları, Ankara 1997, s.308.

⁸ Nihat Öztoprak, “Elifnamelerin Tertip Hususiyetleri ve Metin Tesisindeki Yeri”, *Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu, Bildiriler 2 (K-Z)*, Erzurum 2009, s. 817-829.

Türkmen edebiyatı içerisinde yetişen zümrenin kullandığı bir şekil olarak elifnameler şairlerin eserlerinde yer alır. Elimizde bulunan kaynaklardan hareketle Türkmen şairlerinden Mahtumkulu, Kemine, Magrupı, Gayıbı, Tahır ve Berdinazar'ın elifnameleri olduğu tespit edilmiştir. Bu incelemede adı geçen şairlerin elifnamelerine yer verilecektir. Türkmen edebiyatında başka elifname örnekleri olduğu düşünülmektedir. Fakat eldeki kaynakların yetersizliği ve el yazmalarının tam olarak incelenmemesinden ötürü sayıları ve şairleri tam olarak tespit edilememiştir.

Türkmen Edebiyatında Elifnameler:

Türkmen edebiyatında elifname örnekleri olmakla beraber, tür ve şekil bilgisi hakkında geniş malumat yoktur. Türkmen edebiyatı terimleri sözlüklerine bakıldığında genellikle elifnamelerin "akrostiş" başlığı altında değerlendirildiği görülür. *"Her bir satırın birinci kelimesinin baş harfiyle bir adı, aileyi, bir sözü ya da bütün bir cümleyi vücuda getirmek için dizilen şiir. Doğu edebiyatlarında bu bağlamda Türkmen şairlerinin (özellikle klasik şairlerde) eserlerinde bu şiir tarzının başka tür görünüşlerine (muamma'da) rastlanır. Yani Arap-Fars alfabesinin ayrı ayrı harflerinin adını (söylenişini) yazmakla bir adamın adını meydana getiren şiir dizeleriyle karşılaşılır."*⁹ Burada verildiği üzere Arap alfabesi ile dizilmiş ister elifname isterse harflerle bir bütünlük arz eden şiirleri Türkmen araştırmacılar akrostiş başlığına dâhil etmişlerdir. Buna farklı bir tür ya da şekil diye bakılmamıştır.

Türkmen edebiyatında elifname, hem klasik hem de halk şairleri tarafından kullanılmıştır. Örneğin Kemine klasik şair, Mahtumkulu ise halk şairidir. Metinlerini verdiğimiz elifnameler dikkate alınırsa Öztoprak'ın tasnifinde belirtildiği üzere *düz elifname* örnekleri ile karşılaşılır. Düz elifnameler mısraların başında elif'ten ye'ye kadar bir sıralama ile oluşturulur. Aşağıdaki metinler, nazım şekilleri farklı olsa da düz elifname tarzında tertip edilmişlerdir.

Türkmen edebiyatında Mahtumkulu bir ekoldür. Onun tarzı ve edebi anlayışı kendinden sonrakilere bir örnek olmuştur. Şairin şiirleri arasında elifnamesi de vardır. Fakat sosyalist dönemde neşredilen kitaplarda bu şiire yer verilmemiştir. Bağımsızlıktan sonra G. Gurbanov'un yazdığı *Köne Türkmen Yazuvı* adlı eserinde bu elifnameyi neşretmiştir. Bu eserde yazar Türkmen edebiyatında bilinen birkaç elifname örneğini de vermiştir. Bu incelemede Gurbanov'un eserinden dört adet elifname örneği alınmıştır. Gurbanov, eserinde elifnamelerin şekil ve tür özellikleri ile ilgilenmemiş sadece eski Türkmen alfabesini ve Arap harflerini örneklemek için kullanmıştır. Aşağıda ilk olarak Türkmen edebiyatının büyük ustası Mahtumkulu'nun elifnamesinin metni verilecektir. Ardından Magrupı, Kemine, Gayıbı, Tahır ve Berdinazar'ın eserleri sıralanacaktır.

17. ve 18. Yüzyıllar Türkmen edebiyatının en verimli dönemleridir. Türkmen edebiyatının en önemli temsilcisi sayılan, "bilge şair" ve "akıldar" unvanları ile bilinen

⁹B. Şamıradov, O. Yazımov *Edebiyat Terminlerinin Gısgaça Sözlüğü*, Türkmenistan Dövlät Neşriyatı, Aşgabat 1961, s.10.

Mahtumkulu,¹⁰ hem halk şiirinde hem de klasik şiirde eserler vermiştir. Onun şiirleri arasında elifname de vardır.

Mahtumkulu'nun "men binovaga" adlı muhammes nazım şekli ile kaleme alınmış şiiri, harflerinin mısra başlarında sıralanmasından ötürü, bir düz elifname örneğidir. Şair, Arap harflerini ilk harften son harfe kadar şiirinde kullanmakla beraber, bazı mısralarda iki harfi birlikte yazmıştır. Örneğin "se", "cim" ile ve "zal" "ra" ile birlikte aynı dize içerisinde yer alır. İlk iki bentte iki harfi tek mısradaki kullandığı halde, üçüncü ve dördüncü bentlerde bu sayı artmıştır. Mahlasının yer aldığı beşinci bendi ise sadece "ye" hafine hasretmiştir.

Mahtumkulu, hem halk kültürünü hem de klasik şiiri çok iyi derecede bilir. Onun şiirlerinde her iki edebiyata dair temalar görülür. Fakat ağırlıkla dinî konular ön plandadır. Mahtumkulu'nun bu elifnamesi ladinî değil, dinî bir içeriğe sahiptir. Şair, bu eserinde de aynı konulu birçok şiirinde sergilediği üslubun paralelinde hareket etmiştir. Dinî temalı birçok şiirinde olduğu üzere ya nasihat ya da yakarıшта bulunmuştur. Şiirin ilk kısmında şair Tanrı'ya hamd ile başlar ve onu yüceltir ardından Mevlâ'ya yalvarır. Tanrı'nın kudreti, ona kavuşma gibi konuları işler. Şiir, tasavvufi bir edaya sahiptir ve Tanrı aşkını işler. Buna "şin" ve "sat" harfleri örnek gösterilebilir. Bu iki harf vasıtası ile âşığın Tanrı'ya kavuşma şevki simgeleştirilmiştir. Şin'de Tanrı âşığı, şevklenirken, sat harfinde simgelenen sabrı gösteremez. Yani şin şevkin sembolüken, sat da sabrı temsil eder. Bu sebeple Mahtumkulu, harfleri sadece kelime seçiminde kullanmamış aynı zamanda onlara sembolik anlamlar yüklemiştir. Elifnamenin içeriği dikkate alınca münacat tarzında yazıldığı görülür.

Men Binovaga

*"Elip ovval iptida hamdın yetir hudaga,
Bi boş yörme gullukda düşseñ derdi belaga,
Ti tur habı gaflatdan, ömrün gelmiş oraga,
Si semer, hezir bol, cim ceht eyle yaraga,
Hi halimniñ hormati, rehimi et men binovaga.*

Ben Çaresize

*Elif evvel başta hamdin ulaştır hüdaya,
Be boş durma kullukta düşsen dert ve belaya,
Te gaflet uykusundan kalk ömrün gelmiş hasada,
Se meyve, hazır ol, cim gayret eyle silaha,
Ha halimin hürmeti merhamet et ben biçareye.*

¹⁰ Mahtumkulu, 1733'te doğmuş, 1783'te vefat etmiştir. Babası Dövlətməmmət Azadî'nin açtığı çığırda önemli bir edebi muhitte yetişir. Babasının yanında başladığı eğitimini Lebab'daki Gızılayak, sonra Buhara'daki Kükeltaş medreselerinde tamamlar. Ardından Hive'de Şirgazi medresesinde ders okutur. Arapça ve Farsçayı bilen şair, şark edebiyatını da tanır. Türkistan'ın birçok bölgesini gezer. Hem halk hem de klasik şiiri iyi bilen Mahtumkulu, sosyal, dini ve ladinî konularda şiirler yazar. Şiirde Mahtumkulu ya da nadiren Pragi (Firaki) mahlasını kullanır. Sade ve anlaşılır bir dille Türkmenlerin birliği, bozulan müesseseler, hayat ve güzellik kavramları gibi birçok mesele üzerinde durur, nasihatler eder. Şiirleri kendi devrinde toplanıp bir araya getirilmemiştir. Yapılan çalışmalarla kendinden sonra şiirleri kitap haline getirilmiştir. (Bk. Oraz Yağmır, *Magtımğulnama*, Türkmenistan Medeniyet Hazıması, Aşgabat 1992, s. 3; B. A. Garriyev, *Magtımğulı*, İlim Neşriyat, Aşgabat 1975, s. 52-91; G. O. Çarıyev, *Magtımğulı Akıdar*, İlim Neşriyat, Aşgabat 1971, s. 8; Mirat Çarıyev, *Magtımğulı ve Halk Dörediciliği*, İlim Neşriyat, Aşgabat 1983; A. Abdıyev, *Magtımğulı*, İlim Neşriyat, Aşgabat 1971.)

*Hı hayratı elemni menden özge kim eyler,
Dal derdimge dovani senden özge kim eyler,
Zal zerreyi güne bar, ri rehmiň merhem eyler,
Zi zor eylese işkin, küllüsin berhem eyler,
Sin seherler bidar et, sal çeşmimni oyaga.*

*Şin şovkuna düşgenler sad eyleyip durmazlar,
Zad ziyanı aňlanlar hey yörürler, armazlar,
Tay talabı didarın aram karar kılmazlar,
Zay zahırdır, ayn ılmın bildirmesen bilmezler,
Gayn gaflet içinde goyma meni pıraga.*

*Pi pikirini kılanga, kaf kudratı bes del mi?
Kep kün diygen binaga, lam lemgatı bes del mi?
Mim magnı aňlaganga, nun nagmatı bes del mi?
Vav valsına yetinçe hi hicretin bes del mi?
Lam-elip yok ıgtıbar dünyeyi bivapaga.*

*Ya yalançı dünyeniň pişesi al bilendir,
Ahn görüp guvanma, düybi zoval bilendir,
Çarhı işi her zaman bir ayrı hal bilendir,
Magtımguh, bir köňlüm yüz müň hyal bilendir,
İşim asan etmesen döker alıs semaga."*

Hı hayır ve elemi benden başka kim eyler (yapar),
Dal derdime devayı senden başka kim eyler,
Zal günah zerresi var, ra rahmetin merhem olur,
Ze zor olsa aşkın tamamını darmadağın eyler,
Sin seherler haberdar et aç gözümü uykusuzluğa.

Şin şevkine düşenler sat eyleyip durmazlar,
Dat ziyanı bilenler, hey yürürler, yorulmazlar,
Tı didar arzusunu isteyenler rahat, takat kılmazlar,
Zı zahırdır, ayn ılmın bildirmesen bilmezler,
Gayın gaflet içinde koyma beni fıraka.

Fe fikrine dalana kaf kudretin yeterli değil mi?
Kep kün diyen binaya, lam ışığın yeterli değil mi?
Mim manayı anlayana, nun nimetin yeterli değil mi?
Vav valsına ulaşınca, he göçün yeterli değil mi?
Lam elip yok itibar vefasız dünyaya.

Ye yalancı dünyanın işi hileyledir.
Hilesini görüp sevinme, kökü zeval iledir,
Çarkın işi her zaman bir ayrı hal iledir,
Mahtumkulu, bir gönlüm yüz bin hayal iledir,
İşim asan etmesen döker uzak semaya.

Türkmen şairlerini büyük temsilcilerinden biri olan Magrupı,¹² Türkmen edebiyatında epik şiirin ustası olarak tanınır. Şiirlerinde ve hikâyelerinde milli konulara öncelik vermiştir. Arap ve Fars edebiyatlarını ve dillerini çok iyi bilir. Bu sebeple farklı nazım şekillerine ve tarzlara aşinadır. Bu, muhammes nazım şekli ile yazdığı altı bentlik düz elifnamesinde görülebilir. Şair, hem epik hem de lirik konulu şiirlerinin arasına

¹¹ Gandım Gurbanov, *Köne Türkmen Yazuvı*, Yaşlık Jurnalı, Aşgabat 1992, s. 9-10.

¹² Magrupı, Azadi ve Mahtumkulu'nun açtığı yolda yetişmiş büyük şairden biridir. Onların en görkemlilerinden biri Gurbanalı Magrupı'dır. 18. Yüzyıla damga vuran şairlerin ilklerinden olan Magrupı, 1735'te Ahal'da Durun obasında dünyaya gelmiştir. Mangışlak civarlarında 1810'da vefat etmiştir. Asıl adı Gurbanalı olup mahlası Magrupı (Mağrufi)'dir. Şairin nasıl ve nerede eğitim gördüğüne dair bilgiler kesin olmamakla beraber, iyi bir eğitim gördüğü düşünülmektedir. Arap ve Fars edebiyatlarının tanıyan Magrupı askeri görevlerde bulunmuş bir aileden gelir. Bu sebeple Ahal, İran ve Hive dolaylarında yapılan savaşlara katılmıştır. Savaşlarda bulunması onun şiirindeki üsluba tesir etmiştir. Şiirlerinde daha çok lirik bir tarz seçen şair, Türkmen edebiyatında milli ve epik üslubun önde gelen isimlerindedir. Lirik içerikli şiirlerinin yanında aşk temasını işlediği Seypelmelek-Medhalecemeal adlı hikâyesi bulunmaktadır. Bunlardan başka Magrupı; Dövletyar, Yusup-Ahmet, Alı Beg ve Balı Beg adlı yapıtları kaleme almıştır. Hamasi bir tarzda yazılmış olan Dövletyar, Yusup-Ahmet, Alı Beg ve Balı Beg isimli eserler, şaire milli epik tarzın en önemli temsilcisi unvanının verilmesine sebep olmuştur. (Bk. Gurbandurdı Gurbanshehdov, Tecen Nepesov, *Magrupı*, Turan Neşriyat, Aşgabat 1991, s. 3; A. Meredov, B. A. Garrıyev, M. Övezgeldiyev, *Magrupı*, İlim Neşriyat, Aşgabat 1979, s. 5-22.)

elifname örneği de koymuştur. Magrupı'nın elifnamesi, epik ve lirik şiirlerinin aksine dinî bir mevzu etrafında şekillenir. Mahtumkulu'nun elifnamesine karşın Magrupı'nın şiirinde harflerin mısra başlarındaki düzenine dikkat ettiği görülür. Her bir harf için bir dize tasarlanmış ve bu düzen şiirin tamamında korunur. Magrupı elifnamesinde Tanrı aşkı işlemiştir. Eser, harflerle bir sevgili tarifi ile başlar ve halini arz ettiği bir dua ile biter. Klasik edebiyatın önemli bir şairi olan Magrupı, elifnamede mazmunlardan faydalanır. Örneğin klasik şiirde fazlasıyla kullanılan elif, sevgilinin boyu; cim ile güzelliği betimlenmiştir. Burada şair, maddi bir sevgili tipi çiziyor gibi görünse de şiirin devamında söz konusu sevgilinin Tanrı olduğunu ortaya koyar. Magrupı'nın elifnamesi, samimi ve içten bir üslupla kaleme alınmış bir çeşit münacattır.

Magrupı, klasik şiirdeki zengin donanımını ve şiir gücünü bu elifnamede ortaya koymuştur. Şiirin tamamında harflerle bir mana ahengi oluşturulmuştur. Zira önce harflerle sevgili tasvir edilir, sonra onun üstünlükleri ortaya konur. Şair, ilk iki bentte vasıflarına belirttiği sevgiliye aşkı itiraf eder. Ardından ona (Tanrı'ya) ulaşmada göstermesi gereken çabayı ve çekmesi gereken çileyi dile getirir. Ayrılıktan şikâyet eder. Bütün bunlardan sonra dua ve yakarıyla dünya misafirhanesinden Tanrı'ya kavuşacak bir kişi olduğunu belirtir.

Gurban Erer

*"Ey elif dek kamatıñ görgeç akıl hayran erer,
Bî miradıñ çoh erer senden dileg çendan erer,
Tî tövekgel eylesen, hunsuğa çün arzan erer,
Si sovabımnı kabul kıl, rahmetiñ çün ken erer,
Cim cemalıñ görset ey, canım sana gurban erer.*

*Hi hayal eylep ulusdan eylemiş ey dilruba,
Hı hıyalım sen erer sen eyleyip yarım neda,
Dal delil yokdur sana hökmündedir elem huda,
Zal zelalathk bile ömrümni ötgerdim riya,
Ri rahım-a gözde yaşım deryası bipayan erer.*

*Ze zebun boldı bu halım, günbe günden artdı dert,
Sin sepit ruhum meniñ hicran gamı çün artdı zert,
Şin şerigatıñ yolunu elemge kılсам pert pert,
Sad sıyahı cahıl ehli oynaşar sadrancu nert,
Zad zayg geçdi ömürim, imdi men puşman erer.*

*Tay tarikat yoluda canımı men kılсам pida,
Zay zuhur olmuş cahanda gudratıñ höküm huda,
Aym ayınmıdan akan yaş ile eylerem neda,
Gayın gayrat eyleyip, canımnı men kılсам pida,
Fi pırak oduna düşdüm, gerdişim efgan erer.*

Kurban Olur

Ey elif gibi boyunu görüp akıl hayran olur,
Bimuradın çoktur, senden dilek defalarca olur,
Te tevekkül eylesen, güzelliğine neden ucuz olur,
Se sevabım kabul et, çünkü rahmetin çok olur,
Cim cemalin göster ey canım sana kurban olur.

Ha hayal eyleyip halktan eylemiş dilruba,
Hı tüm düşüncemsin sen eyleyip yârim nida,
Dal delil yoktur sana hükümdedir âlem huda,
Zal zellilikle ömrümü geçirdim riya,
Ra Rahim'e gözde yaşımın deryası sonsuz olur.

Ze zebun oldu bu halim günden güne arttı dert,
Sin ak ruhum benim, hicran gamı arttığımın solgun,
Şin şeriatın yolunu âleme kılсам fert fert,
Sat kara cahilin tümü oynarlar satrancu nert,¹³
Zat zayı oldu ömrüm, şimdi ben pişman olur [um].

Tı tarikat yolunda canımı ben kılсам feda,
Zı zuhur etmiş cihanda kudretin, hüküm huda,
Aym gözümünden akan yaş ile eylerim nida,
Gayın gayret eyleyip canımı ben kılсам feda,
Fe firak oduna düşdüm, dönüşüm efgan olur.

¹³ Satrancu nert: Üstü 24'e bölünen bir tahtada 15 siyah 15 beyaz pulla ve zar eşliğinde oynanan bir çeşit oyun. (Bk. A. Meredov, S. Ahallı, *Türkmen Klassıki Edebiyatının Sözlüğü*, Türkmenistan Neşriyatı, Aşgabat 1988, s. 270.)

Kap kararım kalmadı aşık bolup rugsarıña,
Kep gelip sorgul bu halım, rehim kıl bimarıña,
Mim melamatlık bile ömrümni ötgerdim riya,
Lam lagılı şerbeti çün noş kıl naçarıña,
Nun nikabiň aç yüzüňden misli bihemta erer.

Vav vaveyla diyip, halıñı niçik bolgısdır,
Hi helek bolup, ızınđa ağlayıp galgısdır,
Lam elibu- laezal hak barçanı algısdır,
Ya rahim-a gözyaşım derya kibi dolgısdır,
 Dünye bir kervensaray, Magrupı bir mihman erer.¹⁴

Kaf halsiz düştüm aşık olup yüzüne,
 Kef gelip sor halim, merhamet et hastana,
 Mim ayıplanmayla ömrümü geçirdim riya,
 Lam kızıl şerbeti [için] tatlı kıl çaresizine,
 Nun örtünü aç yüzünden misali benzersiz olur.

Vav vaveyla edip, halin ne çeşit olasıdır,
 He helak olup, ardından ağlayıp kalasıdır,
 Lam-elifi ezelsiz hak her şeyi alasıdır,
 Ya rahim'e gözyaşım derya gibi dolasıdır,
 Dünya bir kervensaray Magrupı bir misafir olur.

Kemine,¹⁵ Mahtumkulu mektebinin önemli bir temsilcisidir. İyi bir medrese eğitim alan ve doğu edebiyatlarına aşına olan şair, çok sefalet çekmiştir. Fıkırlarıyla ünlü olan Kemine, şiirlerinde genellikle satirik bir üslup kullanır. Onun şiirleri arasında elifname örneklerine de rastlanır. Kemine'nin "eder" redifli elifnamesi altı bentten oluşan bir muhammestir. Şair, eserini aruzun fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün kalıbıyla yazmıştır. Bilindiği gibi bu kalıp elifnamelerde sıkça kullanılır. Şiirin bitiminde belirttiği üzere şair, otuz harfi izah ettiğini söyler. Kemine eder redifli elifnamesinde her harfin bir mana taşıdığını ifade eder. Bu manaları görme kabiliyetine sahip olan Kemine, okuyucuya bilgisini aktarmak ister. Bu sebeple Kemine'nin bilinçli bir şekilde elifname yazma amacı ile konuyu ele aldığı görülür. Tüm harfleri başta sıralayarak, düz bir elifname yazan şair, eserinde halka nasihat eder. İlk bentte boş işlerle uğraşmamayı ve Allah'a kulluk yapmayı öneren Kemine, devamındaki bentlerde kulluktan kastının İslam'ın namaz, oruç ve zekât gibi önemli şartları olduğunu, peygamberin şefaatinin talep etme ve günahlara tövbe olarak açıklar. Aynı zamanda yer yer kendini de işin içine katan şair, kıyamette halinin ne olacağını sorgular. Beşinci bentte bu duygularını ortaya koyduktan sonra altıncı bentte yöntem olarak tekrar kulluğu ve peygambere salâvat getirmeyi tavsiye eder.

¹⁴ A. Meredov, B. A. Garriyev, M. Övezgeldiyev, *Magrupı*, İlim Neşriyat, Aşgabat 1979, s. 46-47.

¹⁵ Memmetveli Kemine, 1770'li yıllarda Serahs'ta doğmuştur ve 1840'ta vefat etmiştir. Şairin asıl adı Memmetveli olup Kemine şiirdeki mahlasıdır. Mahlası Türkmencede az, eksik noksan, yetersiz anlamına gelir. Yaşadığı obada başladığı eğitimini Buhara ve Hive'de sürdürür. Aldığı medrese eğitimi ile Türk, Arap ve Fars tarihi ve edebiyatlarını öğrenir. Türkmen edebiyatında Mahtumkulu edebi mektebini sürdüren önemli isimlerden biridir. Hayatı boyunca yoksulluk içerisinde yaşamış olan şair, hakkında anlatılan fıkralar ve renkli kişiliği sebebiyle Türkistan'da Nasrettin Hoca gibi kabul edilir. Kemine, sosyal konuları ele alan, lirik ve satirik bir üslup kullanan halk diline hâkim bir şairdir. Onun şiirlerinden başka eseri yoktur. Bilinen belli başlı şiirleri şunlardır: Garıplık, Garıp, Gezer, İçmek, Menzer, Galar, Yaramaz, Zülpün, Arzım Aydayım vb. (Bk. A. Meredov, *Kemine Saylanan Eserler*, Türkmenistan Dövlət Neşriyatı, Aşgabat 1959, s. 3-15; Gurbandurdı Gurbanshedov, Tecen Nepesov, *Kemine*, Turan Neşriyat, Aşgabat 1991, s. 3; Ruhı Ahyev, *Kemine'nin Ömri ve Dörediciligi*, Türkmen Dövlət Neşriyatı, Aşgabat 1956; *Kemine (Şahırnın Ömrüne ve Dörediciligine Değişli Makalalar Yığındısı)*, (Haz. A. Nuryagdiyev, M. Çarıyev, S. A. Garriyev), İlim Neşriyat, Aşgabat 1979.)

Kemine'nin "eder" redifli elifnamesi, Mahtumkulu ya da Magrup'nın elifnamesine göre daha açıktır ve Tanrı aşkından uzaktır. İki büyük şair, elifnamelerinde harfleri, sembolik ve mazmunlarla betimleyerek verirken, Kemine daha anlaşılır ve sade bir üslup seçer. O, elifnamesinde çok derin temalara girmeden, dinin temel kaidelerini anlatır. Bir nasihatçi gibi hareket eder ve halka elifnamesi ile tavsiyelerde bulunur. Şiirinde kendinden ziyade halkı muhatap olarak görür.

Eder

*"Ey, eliba oval-ahır cümle terki can eder,
Bi bilij beyhude yörgeñ tañla köp puşman eder,
Ti tagallıla, barı müşgilleri asan eder,
Si söver guluj mekânın cennet-i rızvan eder,
Cim cehennemge gider, kim munda pıskı ken eder.*

*Hi halal sakla özünj, söymegil hergiz haram,
Hı habarsız yörme, hakka kıl tazarrug subhu şam,
Dal doğru bolsañızlar izzat eyler hasu am,
Zal zelil eyler seni, nebs ugruda bolsan midam,
Rı rıyazatlık gulunıñ rehberin iman eder.*

*Zi zekat ber malıñızdan başıñızdan ey gamı,
Sin salamat saklagay, türlü belalardan seni,
Şin şepaatçı bolar Mustapa mağşar günü,
Sat sabr eylep, hemişe bir hudayıñı tanı,
Zat zayıg ötgürme ömrün köp seni nugsan eder.*

*Tay tamag kılma kişiden, kıl kanagat barıña,
Zay zahır etme sırın dostuña, düşmanıña,
Ayn aybıñı biler bir günki ol ruhsarıña,
Gayn gapıl yörme, her dem zarı kıl cepbarıña,
Pi pena dünyede bir gün yer bilen yegsan eder.*

*Kap kıyamatnıñ günüde ni ola ahvalımız,
Kep kerahiyet bilen çün ötdi mahu salımız,
Lam lahatda gelgisidir namayı agmalımız,
Mim mınapıklarga oğşaş uşbu bet efgalımız,
Nun namazılar gopuban, dan seher efgan eder.*

*Vav vepa isler isen, cepbarıdan tañla saba,
He hemişe salavat aygıl Muhammet Mustapa,
Lam-elipla zarı kıl isler isen tañla lıka,
Ya iymek içmek hiç illata bolmaz şıpa,
Gayta gün geldikçe her dem biseru saman eder.*

Diyr Kemine, bir kem otuz harpı men kıldım beyan.¹⁶

Eder

Ey elifba ewel ahır cümle canı terk eder,
Be bilin beyhude yürüyen hayretle çok pişman eder,
Te yüce Allah bütün müşkülleri asan eder,
Se sevdiği kulunun mekânın rıza cenneti eder,
Cim cehenneme gider kim burada çok fisk eder.

Ha helal sakla özünü, sevme her an haram,
Hı habersiz durma, hakka kıl dua sabah akşam,
Dal doğru olursanız izzet eyler seçkin[ler] ve umum,
Zal zelil eyler seni, nefis yolunda olsun daim,
Ra razı olduğu kulunun rehberini iman eder.

Ze zekât ver malımızdan başımızdan ey zengin,
Sin selamet saklar, türlü belalardan seni,
Şin şefaatchi olur Mustafa mahşer günü,
Sat sabreyle her an bir hüdânı tanı,
Dat zayı geçirme ömrün seni çok noksan eder.

Tı tamah kılma insandan, kıl kanat olanına,
Zı zahır etme sırın dostuna düşmanına,
Ayn aybını bilir bir gün ki o yüzüne,
Gayın gafil olma, her an zar eyle Cebbar'ıma,
Fe fani dünyada bir gün yer ile yeksan eder.

Kaf kıyametın gününde ne ola ahvalımız,
Kep günahla olduğu için geçti ay ve yılımız,
Lam kabirde gelesidir, amel yazımız,
Mim münafıklara benzer işbu kötü işimiz,
Nun namazlılar kalkarak tan seher figan eder.

Vav vefa istersen, Cebbar'dan tan ile sabah,
He her zaman salavat de Muhammet Mustafa'ya,
Lam elif ağla istersen tan ile lıka (yüzü),
Ye yemek içmek hiç illete olmaz şıfa,
Aksine gün gelince her an evsiz barksız eder,

Diyr Kemine, tamamı otuz harfi ben kıldım beyan.

Türkmen klasik edebiyatının önemli temsilcilerinden olan Kemine, ikinci elifnamesini murabba nazım şekli ile bir münacat olarak kaleme alır. Birinci elifnamesinden farklı olarak "isterem" redifinde de belirtildiği üzere kendi dilek ve beklentilerini Tanrı'ya arz eder. Şair bu eserini de fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün kalıbı ile yazar. Fakat şiirin son dörtlüğünde üçüncü mısırda vezne uymamaktadır. Diğer

¹⁶ Meredov, *Kemine Sayılan Eserler*, A.g.e., s. 88-89.

mısrarlarda itina ile vezni uygulayan şairin burada da aynı duyarlılığı gösterdiği düşünülmekle beraber istinsah hatası sebebiyle eksiklik olabileceği tahmin edilmektedir. Kemine, elifnamede Bir'i temsil eden eliften örnek alıp Allah'ı istediğini ifade edip, ardından tasavvufi bir eda ile cihanı terk eyleyerek, masivadan sıyrılıp, peygambere ulaşmayı ve Hakk'a yakınlaşmayı samimi bir dille talep eder. Şiirin sonunda ise şair, diğer elifnamesinde belirttiği gibi sıraladığı Arap harflerinin anlamlarının neler olduğunu söyler ve her bir harfte gizli manaların bulunduğunu belirtir.

Kemine "isterem" redifli eserinde ilk elifnamesinden farklı bir üslup kullanır. Bu elifnamesinde tıpkı Mahtumkulu veya Magrupı gibi ilahi aşkı talep eden biri konuma geçer. Hatta Mahtumkulu ve Magrupı'dan farklı olarak talebini (Allah'ı) açık bir dille belirtir. Onu yani aradığı sevgiliyi sembolleştirerek ya da gizleyerek vermez. Eserin başından sonuna belli bir tema etrafında ve bir uyum içerisinde sarıh bir şekilde isteklerine yer verir. Şiirde harflere daha fazla anlamlar yükler ve mazmunlardan faydalanır. Şair, yukarıdaki elifnamesi gibi bu şiirde de harflerin manalarını belirttiğini ifade eder, harflerde gizlenmiş anlamlara vurgu yapar.

İsterem

"Bir **elip**den mani alsam, bir **hudanı** isterem,
Bi belayı **ışkıña** canı **pidamı** isterem,
Ti tağrım bir **diyip**, **şükri** senamı **isterem**,
Si sovabın **rehmetinden** **genci-keni** isterem,

Cim cahan **terkin** kılıp, **masualları** görüp,
Hi hasil **kılmışam** **alhamdülillanı** görüp,
Hı halayık **zatın** ister, **kulhualları** görüp,
Dal durudı **noşı** canı, **Mustapamı** isterem.

Zal mende **zerre** bolmaz, **bolgamım** hayru **amal**,
Ri rahman **errahim** diyip, **göz** tutar **men** her **mahal**,
Zi zar zar **yıglar** men, **gelse** bir **mergi** **acal**,
Sin **salamat** senden **ol** nur **imanı** isterem.

Şin şerriden **gutargıl**, **gelse** şeytan **errecim**,
Sat **salat** **hızmatın** işleğ **salihim** **sadıkım**,
Zat **zayıg** **kılmışam**, **ger** **gelse** bu **aynalyagın**,
Tay **Taha** **süresin** **men** bu **doganı** **isterem**.

Zı **zulumda** **repbena** **mağfurlena**, **dana** **kerim**,
Ayn **aybımmı** **yapgıl**, **kılmağıl** **narı** **cehim**,
Gayn **gussadan** **çıkıp**, **geçsem** **sıratı** **mustakım**,
Fi **fakir** **fakrım** **diğen** **nurı** **hudanı** **isterem**.

Kap **karabetge** **ulaşsam**, **gurbatı** **derga** **bolup**,
Kep **kelamılları** **bilsen**, **övlıya** **lilla** **bolup**,
Lam **lütfundan** **umudım** **halısen** **lilla** **bolup**,
Mim **muradın** **arşı** **azgam**, **sayavannı** **isterem**.

Nun **nusrat**, **nurı** **hezret** **enbiyalar** **hümmeti**,
Vav **velayat**, **hi** **hidayat**, **ehli** **ümme** **dil** **hoşı**,
Lam-elipla **magnısı**- **yokdur** **hudanın** **menzeşi**,
Ye **yayı** **rehmeti** **nurı** **hudanı** **isterem**.

İsterim

Bir eliften mana alsam, tek Allah'ı isterim,
Be aşkın sıkıntısına canı fedayı isterim,
Te Tanrı'm bir diye şükri senayı isterim,
Se sevabın rahmetinden maden hazinesi isterim.

Cim cihan terk edip, masivaullahı görüp,
Ha hâsıl kılmışım, elhamdülillahı görüp,
Hı halk bir şeyler ister kulhuallahı görüp,
Dal canın tatlı şerbeti Mustafa'yı isterim.

Zal bende zerre olmaz, olanım hayır ve amel,
Ra rahman errahim diye gözlerim her an,
Ze zar zar ağlarım, gelse bir ölüm, ecel,
Sin selamet senden, o nuru imanı isterim.

Şin şerrinden kurtar, gelse şeytan errecim,
Sat namaz hizmetini istersin sadık ve salihlerin
Dat zayı kılmışım eğer gelse bu aynelyakin,
Tı Taha suresin ben bu duayı isterim.

Zı karanlıkta rabbena mağfurlena bilge kerim,
Ayn ayıbımı ört, kılma cehennem ateşi,
Gayın endişeden çıkıp, geçsem sıratı müstakim,
Fe fakir sefilim diyen hüdanın nurunu isterim.

Kaf yakınlığa ulaşısam, dergâh gurbeti olup,
Kef kelamullahı bilsem evliya lillah olup,
Lam lütfundan umudum halısen lillah olup,
Mim muradın arşı azam gölgeliğini isterim.

Nun yardım nuru hazret enbiyalar himmeti,
Vav velayet, he hidayet ehli ümmet gönül hoşı,
Lam elif manası, yoktur hüdanın benzeri,
Ye rahmet yayı hüdanın nurunu isterim.

*Bu elifbiy manasıdır, herne bolgan barça hat,
Üstüne astın goyarlar hemze sekin, met, nokat,
Diyr Kemine köylümeddir Alla pakat,
Paşı sırrı neylerem, sarrı nahanı isterem.¹⁷*

Bu elifba manasıdır, her ne [varsa] olan bütün hat,
Üstüne üstün koyarlar hemze sakin, med, nokta,
Der Kemine gönlümeddir Allah fakat,
Sırrı açıklamayı neyerim saklayıp gizlemeyi isterim.

Gayıby,¹⁸ klasik şiir geleneği içerisinde yetişmiş bir şairdir. Söz sanatlarını, mazmunları ve aruzu ustalıklı kullanır. Bu edebi yeteneği “üçin” redifli elifnamesinde görülebilir. Gayıby, elifnamesini muhammes nazım şekli ile aruzun fâ’îlâtün/fâ’îlâtün/fâ’îlâtün/fâ’îlün kalıbı ile yazmıştır. Yedi bentten meydana gelen şairin mahlasının da yer aldığı son bendinde, Arap harfleri önceki kısımlarda bittiği için kullanılmamıştır. Gayıby, eserinde düz bir elifname örneği sunmuştur. Tüm harfleri mısra başlarında ustalıklı kullanmıştır. Onlara çeşitli anlamlar yüklemiştir bazen de mazmunlara yönelmiştir. Mesela beşinci bentte gül ve bülbüle yer verilmiştir. Metin içinde harflere yer vererek şiirin ahengini bozmamıştır. Harflerin tamamını mısra başlarında kullanmıştır. “Üçin” redifli şiir, bir münacat örneğidir. İlahi aşkı konu alan elifnamede şair, Tanrı’ya duyduğu sevgiyi dile getirir.

Naçar Üçin

*“Ey elip azurda könlüm aldı bir agyar üçin,
Bi bilimni bağlaram elbetde, sıtkım bar üçin,
Ti tahammil eylegil ol sahibi esrar üçin,
Si subut kil cennete, men yıglaram cepbar üçin,
Cim cemalın kil müşerref men kibi naçar üçin.*

Naçar İçin

Ey elif incinmede gönlüm kaldı bir el için,
Be belimi bağlarım elbette, sıdkım olduğu için,
Te tahammül eyle, o esrar sahibi için.
Se kanıt kil cennete, ben ağlarım Cebbar için,
Cim cemalin kil müşerref ben gibi naçar için.

*Hi hayatı cavıdan içre düzetgil canımı,
Hı harabat ehlide yetgir üleşim, payımı,
Dal dayım hüleden yetgir meniñ serpayımı,
Zal zevkünde geçirdim hepdeyi yıl ayımı,
Ri reda boynuma salıp, yıglaram cepbar üçin.*

Ha ebedi hayat içinde düzelt canımı,
Hı harabat ehline yetiştir, paylaşım hissemi,
Dal daim hüleden yetiştir benim giysimi,
Zal zevkinde geçirdim haftayı, yıl, ayımı,
Ra rida boynuma asıp, ağlarım Cebbar için.

*Zi zulâlından içirgil, men saña zar olmuşam,
Sin sağadathk günü, elbetde duçar olmuşam,
Şin şükür elhamdülilla men saña yar olmuşam,
Sat sabrım, takatım yok sına efgar olmuşam,
Zat zevkun kılma zayıg bivepa dildar üçin.*

Ze zülâlından içir men sana zar olmuşum,
Sin saadetlik günü elbette duçar olmuşum,
Şin şükür elhamdülillah ben sana yar olmuşum,
Sat sabrım, takatım yok sinesi biçare olmuşum,
Dat zevkin kılma zayı bivefa dildar için.

*Tayn ki tahır abı hayvandan özün pek eylegil,
Zayn ki zulmun tığı birlen sinamni çek eylegil,
Ayn ömrüm bibakadır, iyimimi hek eylegil,
Gayn gurbat yoluda sinamni eflak eylegil,
Fi fırakından köyer men bir şirin güftar üçin.*

Tı ki temiz hayat suyundan özün pak eyle,
Zı ki zulmün kılıcı ile sinemi çak eyle,
Ayn ömrüm baki değildir, yediğimi tam ver,
Gayın gurbet yolunda sinemi bahtlı eyle,
Fe ayrılığın yanarım ben bir şirin söz için.

*Kap kaza okı kadalsa hile yokdur canıma,
Kep kalamilla tilimge töhfê sen imanıma,*

Kaf kaza oku isabet etse hile yoktur canıma,
Kef kalamullah dilime hediyesin imanıma,

¹⁷ Meredov, *Kemine Saylanan Eserler, A.g.e.*, s. 90-91.

¹⁸ 1735-1800 tarihleri arasında yaşadığı tahmin edilen Gayıby, Türkmen edebiyatının önde gelen isimlerindedir. Hayatı hakkında fazla malumat olmayan şairin asıl adının Mahmut, mahlasının Gayıby olduğu bilinmektedir. Şiirlerinden başka bir eseri mevcut değildir. İyi bir eğitim aldığı düşünülen şairin Arapça ve Farsçayı bildiği ve aruzu ustalıklı kullandığı görülür. Şiirlerinden bazıları: Sopular, Saz Etsin, Zaman Geldi, Yaman Peyda, Gelende Bardur, Otuz İki Tohum Kıssası. (Bk. G. Geldiyev, O. Yazımov, M. Memmetgurbanov, *Türkmen Edebiyatı 7*, Magarıp Neşriyat, Aşgabat 1997, s. 129-145.)

*Lam lezzet sendedir bir lahza gelgil yanma,
Mim muhabbat yoluda bir niçe sözler şanıma,
Nun novayı nala kılma, bilbilem gülzar için.*

*Vav vaslın güllerine bilbil efganım meniñ,
Hi hezaran set elem birle çıkar canım meniñ,
Lam-elipla lal boldum, sakla imanım meniñ,
Ya yaratgan gudratıñga cismi gurbanım meniñ,
Vehim için titrer hemişe yeddi dovzah nar için.*

*Hak meni bul köye saldı, men gezer men derbe der,
Padişah-a kıl kerem, baş gaymuşam şamu seher,
Hemze, sekin, piş, med, teşdit, nokat ziru ziber,
Sıtkı birle hem okıdır ismin Gayıpnazar,
Sözlerim şayısta kıl, mahşar günü didar için.¹⁹*

Lam lezzetler sendedir bir an gel yanıma,
Mim muhabbet yolunda bir nice sözler şanıma,
Nun inleme sesi çıkarma, bülbülüm gülzar için.

Vav vaslın güllerine bülbül ağlamam benim,
He bin yüz elemle çıkar canım benim,
Lam elif lal oldum, koru imanım benim,
Ye yaratan kudretine cismi kurbanım benim,
Endişe için titrer, her an yedi cehennem nar için.

Hak beni bu ateşe saldı, ben gezerim derbeder,
Padişaha kıl kerem baş koymuşum akşam sabah,
Hemze sakin, ötre, med, teşdit, nokta, esre, üstün,
Sıtkıla hem okur ismin Gayıpnazar,
Sözlerim layık kıl, mahşer günü didar için.

Öleñ, Türkmen halk edebiyatında toy aydımlarına (toy şarkılarına) verilen bir addır. Genellikle hece vezni ile dörtlükler şeklinde kaleme alınan öleñin ikinci ve dördüncü mısrası birbiri ile kafiyelidir ve “yar yar” redifleri ile süslüdür. Birinci ve üçüncü mısralar ise çoğunlukla kafiyesizdir. Birinci ve üçüncü mısralar yedi, ikinci ve dördüncü mısralar altı heceli olur.²⁰ Türkmen edebiyatında güzel bir öleñ örneği olan Tahir’in²¹ eseri yirmi dokuz dörtlüktür ve her bir dörtlük, bir Arap harfine tahsis edilmiştir. Şair, elifname örnekleri içerisinde görülen düz bir numuneyi bu form ile sunmuştur. Öleñname, öleñ’in yazılış özelliklerine uygun olarak birinci ve üçüncü mısraları yedili, ikinci ve dördüncü mısraları ise altılı hece ile yazılmıştır. Fakat bazen şair bu kuralı ihlal etmiştir. Örneğin “se” ve “zal” harflerine tahsis edilen dörtlüklerin ilk mısraları yedili olması gerekirken altılı hece ile yazılmıştır. “Sin” harfine ayrılan dörtlüğün de ilk mısrası sekizli hece ile yazılarak fazla hece kullanılmıştır.

Tahir, şiirinde yirmi sekiz Arap harfini adı ile kullanırken, yirmi dokuzuncu harf ye’nin ismini vermemiştir. Bunun yerine “ye” harfine atfen “yar” redifini başta kullanmıştır. Elif kelimesini sevgilinin adı olarak alan şair, sevgiliye duyduğu aşkı sade bir dille anlatır. Her bir dörtlükte ele alınan bir harf ile sevgiliye ait bir melese hakkında bilgi verilmiştir. Bu elifname, ladini bir temayı işler ve Türkmen edebiyatındaki elifname örneklerinin halk şiirinde de olduğunu gösterir.

Tahir elifnamesinde sevgiliyle ilgili bir uyum görülmez. Bazen onu överken, bazen nasihat eder. Fakat her dörtlük kendi içerisinde bir ahenk sergiler. Tahir, sade bir üslupla, çok fazla mazmunlara yer vermeden, sevgili ile konuşur. Bir türkü formunda olduğundan kolay söylenmesi ve ezgiyi sağlamak için “yar yar” redifinden faydalanır.

¹⁹ Gurbanov, A.g.e., s. 39-40.

²⁰ Bk. Şamıradıov, A.g.e., s. 94.

²¹ Halk şairi olduğu bilinen Tahir, 19. Asrın sonları ile 20. Asrın başlarında yaşamıştır. Hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Halk arasında “Öleñname” adlı eseri ile tanınır. Bu eser güzel bir elifname örneğidir. (Bk. Gurbanov, A.g.e., s. 31.)

Yar Yar
Ölenname
"Elip aydıp adığını,
Ağlayır men yar yar,
Ağlay ağlay bağrımın,
Dağlayır men yar yar.

Ti temenna eyler men,
Visahınız yar yar,
Bu gün sizin nemedir?
Hyalınız yar yar.

Cim cahanı seyr edip,
Gezsem senem yar yar,
Tapılgay mı senin dek,
Gaşı galam yar yar.

Hı hıramı gözlerin,
Canım aldı yar yar,
Her garanda içime,
Otlar saldı yar yar.

Zal zerre kararım,
Galmadı-la yar yar,
Sizden bugün bir cogap
Bolmadı-la yar yar.

Üşbu eziz canımın,
Cahanı sen yar yar,
Zi zamana kızların,
Soltanı sen yar yar.

Şin şerbetli boyların,
Şehdi şeker yar yar,
Sözlerinizde zire zire,
Gantlar döker yar yar.

Zad zayıt itme munça,
Muhabetimiz yar yar,
Sen göçdi diyip gamlasın,
Aşratımız yar yar.

Zay zahır etme sırım,
Duşmanıya yar yar,
Çünkü zehmet yetgirer,
Bul canıya yar yar.

Gayn ganımdır kasdın,
Cepa kılar yar yar,
Kim nadandır anlara,
Vepa kılar yar yar.

Kep gutgul bolsun üşbu,
Toylarınız yar yar,
Yene nukra gapranan,
Öyleriniz yar yar.

Yar Yar
Ölenname
Elif diyip adını,
Ağlıyorum yar yar,
Ağlaya ağlaya bağrımı,
Dağlıyorum yar yar.

Te temenna eylerim.
Kavuşmanız yar yar,
Bu gün sizin nasıldır?
Düşünceniz yar yar.

Cim cahanı seyredep,
Gezsem seninle yar yar,
Bulunur mu senin gibi,
Kaşı kalem yar yar.

Hı harami gözlerin,
Canım aldı yar yar,
Her bakanda içime,
Ateşler saldı yar yar.

Zal zerre mecalim,
Kalmadı yar yar,
Sizden bugün bir cevap,
Olmadı yar yar.

İşbu aziz canımın,
Cihanı sen yar yar,
Ze zamane kızların,
Sultanı sen yar yar.

Şin şerbetli boyların,
Ballı şeker yar yar,
Sözleriniz ok ok,
Şekerler döker yar yar.

Dat zayıt etme bunca,
Muhabetimizi yar yar,
Sen göçtü diye gamlansın
Aşiretimiz yar yar.

Zı zahır etme sırımın,
Düşmanına yar yar,
Çünkü zahmet getirir,
Bu canına yar yar.

Gayn gaddardır kastına,
Cefa kılar yar yar,
Kim nadandır, onlara,
Vefa kılar yar yar.

Kaf kutlu olsun bu,
Toylarınız yar yar,
Yine gümüş kaplanan,
Evleriniz yar yar.

Bi barçanır, sövdüğü,
Mahbubı sen yar yar,
Aşıkların arzusu,
Matlubı sen yar yar.

Si seburt derdi gam,
Aklım aldı yar yar,
Bugün sizin göçmegiñ,
Köğlüm aldı yar yar.

Hi husnuña imtihan,
Cüre halıñ yar yar,
Açılıpdr lelelen,
Gızıl gülün yar yar.

Dal datlıdır heselden,
Sözleriniz yar yar,
Göye hüvri perisiz,
Yüzleriniz yar yar.

Ri rehım edip halım,
Sorgun senem yar yar,
Aşıkların halını,
Sorgun senem yar yar.

Şin sen erer sen söygülüm,
İntizarım yar yar,
(Mısra boş)
Ahu zarım yar yar.

Sad sabır takatım,
Yokdur bilgin yar yar,
Posa berip köğlümni,
Algın köğlüm yar yar.

Tay talıñ açılmış,
Bağtın senem yar yar,
Güllü keçe al palas,
Tağtın senem yar yar.

Ayn ibrat al bul sözden
Gapıl olma yar yar,
Nadanlar birlen zınhar,
Vasıl olma yar yar.

Fı parh eyle kim yağsı,
Kimi yaman yar yar,
Nadanlara barçası,
Boldı heman yar yar.

Kep köğlümün aramı,
Kararım sen yar yar,
Bağ içinde açılan,
Enarım sen yar yar.

Be herkesin sevdiği,
Mahbubusun yar yar,
Aşıkların arzusu,
Matlubusun yar yar.

Se hüsrana, derdi gam
Aklım aldı yar yar,
Bu gün sizin göçmeniz
Gönlüm aldı yar yar.

Ha güzelliğine imtihan,
Özenli halin yar yar,
Açılıpdr laleyle,
Kızıl gülün yar yar.

Dal tatlıdır baldan,
Sözleriniz yar yar,
Güya huri perisiniz,
Yüzleriniz yar yar.

Ra acıyarak halim,
Sorsan yar yar,
Aşıkların halini,
Sorsan sen de yar yar.

Sin sensin sevgilim,
İntizarım yar yar.
.....
Ahu zarım yar yar.

Sat sabır takatım,
Yoktur bil yar yar,
Buse verip gönlümü,
Al gönlümü yar yar.

Tı talihin açılmış,
Bahtın senin de yar yar
Güllü keçe al kilim,
Tahtın senin de yar yar.

Ayn ibret al bu sözden
Gafil olma yar yar,
Nadanlar ile asla,
Birlikte olma yar yar.

Fe fark et kim iyi,
Kimi yaman yar yar,
Nadanlara hepsi,
Oldu hemen yar yar.

Kef gönlümün aramı,
Kararım sen yar yar,
Bağ içinde açılan,
Narım sen yar yar.

Lam lezzetli dahanı,
Asal mıdır yar yar,
Şehdi midir şeker midir?
Ya bal mıdır yar yar.

Lam lezzetli ağzın,
Bal mıdır yar yar,
Bal mıdır şeker midir?
Ya bal mıdır yar yar.

Nun nazenin naziklik,
Adat şaşa yar yar,
Barça meclis kızları,
Rayat şaşa yar yar.

Nun nazenin naziklik,
Adet sana yar yar,
Bütün meclis kızları,
Raiyyet sana yar yar.

Hi humay husşuna,
Kayıl boldum yar yar,
Kayıl bolup her zaman,
Mayıl boldum yar yar.

He hüma güzelliğine,
Hoşnut oldum yar yar,
Hoşnut olup her zaman
Mail oldum yar yar.

Yar yar diyip yıglar men,
Geler mi sen yar yar,
Molla Tahir adımız,
Biler mi sen yar yar.²²

Yar yar diye ağalarım,
Gelir misin yar yar,
Molla Tahir adımız,
Bilir misin yar yar.

Mim mınasıp sövdüğim,
Manendim sen yar yar,
Cismim içre canım,
Peyvendim yar yar.

Mim münasip sevdiğim
Dengim sen yar yar,
Cismim içinde canım,
Sarmalandığım yar yar,

Vav vagdaga vepa kıl,
Rova eyle yar yar,
Aşıklara özünge,
Seda eyle yar yar.

Vav söze vefa kıl,
Reva eyle yar yar,
Aşıklara özünü,
Seda eyle yar yar,

Lamelipla lal edip,
Goyma bizi yar yar,
Hemdem bolup bir gice
Görsem sizi yar yar.

Lamelif lal edip,
Koyma bizi yar yar,
Beraber olup bir gece,
Görsem sizi yar yar.

Türkmen edebiyatında genellikle klasik şairlerin yazdığı bir nazım şekli olan elifnamelerin halk şiirindeki güzel bir örneği de Berdinazar'a²³ aittir. Eserin başlangıcı dörtlüklerden, sonrası ise bentlerden meydana gelir. Bu yüzden şiirin nazım şeklinde bir tutarsızlık mevcuttur. Berdinazar'ın elifnamesindeki bu tutarsızlık vezin için de geçerlidir. Genellikle on dörtlü heceden oluşan şiirin bazı mısraları on üç hecedir. "Ha", "hı" ve "zat" mısraları buna örnek olarak gösterilebilir.

Berdinazar, eseri düz bir elifname sayılır. Çünkü şair, her mısranın başında bir harf kullanmamıştır. Özellikle son bentte görüleceği üzere harflere birer anlam yüklenerek mısra içine de alınmıştır. Ayrıca bentlerin "güzelim" redifli beşinci mısralarına hiçbir harf koymamıştır. Dolayısıyla şairin elifnamesi, muhtemelen muhammes nazım şekli ile kaleme alınmıştır. Her hangi bir harfe yer vermeyen bentlerin beşinci mısrası şiirin başındaki dörtlükte ya unutulmuş ya da zamanla kaybolmuştur. Şairin elifnamesi, redifinde de işaret edildiği üzere sevgiliye yazılmış ladinî bir temayı alır. Berdinazar, sade ve akıcı bir dille sevgiliyi methetmiştir. Şiirde sevgiliyi övmüş, ona dua etmiş bazen de aşkından söz etmiştir.

²² Gurbanov, *A.g.e.*, s. 31-33.

²³ Hayatı hakkında kaynaklarda geniş malumat olmayan Berdinazar, 19. asırda Yolöten ve Serahs civarlarında yaşamıştır. Çiftçilikle uğraşan şairin 1848'de Hive hanı Medemin ile mücadele ettiği bilinmektedir. Sözcü olarak han ile konuşması esansında en bilinen şiiri Enşalla'yı okur. Klasik edebiyatı bildiği ve eğitim aldığı fikri yaygındır. Genellikle sevgi, oba yaşamı, çiftçilik ve fakirlik konularında şiir yazan Berdinazar, Mahtumkulu ve Kemine'nin izini takip etmiştir. Başlıca şiirleri Gözelim, Gızlar, Possun, Guş Eken, Gitdi, Bende Men ve Daş Galdı'dır. (Bk. *Türkmen Sovet Ensiklopediyası I*, TSSR İlmler Neşriyat, Aşgabat 1974, s. 343; K. Berkeliyev, A. Ulugberdiyev, K. Seyitmıradov, *Mercen Daneleler*, Türkmenistan Dövlət Neşriyatı, Aşgabat 1963, s. 76-79.)

Halk şiiri geleneğinde ladinî elifnelere sıklık rastlanır. Berdinazar da halk şiiri geleneğini takip ederek, tamamen ladinî bir elifname kaleme almıştır. Eserinde sevgiliyi sadece harflerle değil kullandığı redifler de öne çıkarmıştır. “Gözelim” redifiyle hem bir uyum hem de konu bütünlüğü tesis edilmiştir. Berdinazar’ın elifnamesinde yukarıdaki elifnelere farklı olarak harflerden bazılarının kişileştirildiği görülür. Şiirin mahlas kısmında “lam”, “mim”, “nun”, ve “vav” harfleri ile teşhis yapılmıştır. Bu harflere hem simgeler yüklenmiş hem de canlandırılmıştır.

Gözelim

*“Ey kamatın elip, yüzün gülden gözelim,
Bi beladan saklasın, yüz müñ dilden gözelim,
Tiden vasfın aytımışam, sözün baldan gözelim,
Siden sorag salmışam, gözlep ilden gözelim.*

*Cim cemalin perisi aldı akıl huşumu,
Hi hılvat eylesem, pınhan etsem işimi,
Hi diyip okasam, dala tutsam başımı,
Zal gariba yetende, aldı rakıp daşımı,
Şonda boldum biarman, guçsam biden gözelim.*

*Ri dabarañ düşüpdür, âlem cahan çav edip,
Zi zülplerin goybersen ak yüzünden tov edip,
Sinden şine ezerler aşıkların suv edip
Sat salamat saklasın, yüz müñ bela dep edip,
Egin parçan guralmış şemle şaldan gözelim.*

*Zat bilen köydürüp aldın meniñ kararım,
Tay tebibim tapdırmaz ala gözli maralım,
Zay sipanıñ çıkanda aldın benim sabrı kararım,
Ayn aban yat eylep, seherler intizarıñ,
Elvan elvan bezenip, yüz müñ hilden gözelim.*

*Gayn bilen galkınıp, arzuv bilen barar men,
Fi penaga duvlanıp, gül yüzünü görer men,
Kaf kelamın perisi yüz müñ tümen berer men,
Kep kelama yetende çeşme gıryan kılar men,
Kışdı gurap al meni daşgın silden gözelim.*

*Berdinazar lam okar, barıp mime yetende
Oyarmagın müşgüldür nun uklayıp yatanda,
Vav melamet eylese hemze sekin bitende,
Başdan ayak lam-elip, yıya herim tutanda,
Saldamışın başkadır yüz müñ hubdan gözelim.²⁴*

Güzelim

*Ey boyun elif, yüzün gülden güzelim,
Be beladan saklasın yüz bin dilden güzelim,
Teden vasfın söylemişim sözün baldan güzelim,
Seden soru sormuşum, gözleyip halktan güzelim.*

*Cim cemalin perisi aldı akıl fikrimi,
Ha halvet eylesem, gizli eylesem işim,
Hi diyip okusam, dala tutsam başımı,
Zal garibe yetişenden aldı rakip etrafımı,
O sırada olurdum isteksiz, dolansam belden güzelim.*

*Ra şöhetin yayıldı, âlem cihan şan edip,
Ze zülflerin koyuversen ak yüzünden, bukle edip,
Sinden şine ezerler aşıkları su edip,
Sat selamet saklasın yüz bin bela def edip,
Bedenin vücudun oluşmuş yünlü şaldan güzelim.*

*Zat ile yakıp aldın benim dermanım,
Tı tabibim buldurmaz ala gözli maralım,
Zi okşadığında aldın benim sabrı kararım,
Ayn elbisesini hatırlayıp, seherler intizarım,
Elvan elvan bezenip yüz bin çeşitten güzelim.*

*Gayın ile coşup, arzu ile varırım,
Fe sığınağa saklanıp, gül yüzünü görürüm,
Kaf kelamın perisi yüz bin tümen veririm,
Kep kelama yetişende gözyaşı akıtırım,
Gemi yapıp al beni taşkın selden güzelim.*

*Berdinazar lam okur, varıp mime yetişende,
Uyandırmam zordur, nun uyuklayıp yatanda,
Vav eziklik eylese, hemze sakın bitende,
Baştan ayaklı lam elif yeye eğilip bükülende,
Sallamışın başkadır, yüz bin güzelden güzelim.*

Sonuç

Türkmen edebiyatı hususiyle 16. yüzyıldan sonra kendi lehçesiyle ürünler vermeye başlar. Bu dönemlerden itibaren hem halk hem de klasik şiirde büyük şairler yetişir. Türkmen edebiyatının tanınan en büyük şairlerinden biri Mahtumkulu’dur. Onun şiirleri halk arasında oldukça yaygındır. Birçok Türkmen şairi Mahtumkulu’nu kendine örnek almıştır. Bu sebeple Türkmen edebiyatında onu takip edenleri

²⁴ Gurbanov, A.g.e., s. 27-28.

oluşturduğu bir Mahtumkulu mektebi söz konusudur. Türkmen şiirinin büyük ustası Mahtumkulu'nun şiirleri arasında elifname örneği bulunmaktadır. Hatta şifahi bilgilerden hareketle şairin birden fazla elifnamesi mevcuttur. Fakat bunlara ulaşamamıştır. Şairin neşredilen şiir kitaplarında söz konusu elifnameler yayımlanmamıştır.

Türkmen edebiyatında tespit edebildiğimiz ilk elifname numuneleri Mahtumkulu, Magrupı ve Gayıbı'ya aittir. Aynı dönemlerde yaşamış şairlerden hangisinin elifnamesinin daha önce yazıldığı belirsizdir. Magrupı ve Gayıbı'nın büyük birer şair olmalarına karşın Mahtumkulu'nun klasik ve halk şairleri nezdindeki yeri farklıdır. Şairin kendinden sonrakilere bıraktığı büyük tesirle yazdığı eserlerin benzerlerinin ortaya çıkması mümkündür. Bunlar arasında elifname örneklerinin olması da muhtemeldir.

Türkmen edebiyatında hem klasik hem de halk şairleri elifname örnekleri yazmıştır. Fakat geleneğin oluşmasında özellikle klasik şairlerin yeri önemlidir. Tespit edebildiğimiz elifname numunelerinin çoğunluğu klasik şairler tarafında yazılmıştır. Eserlerini aldığımız şairlerden Magrupı, Kemine ve Gayıbı klasik şiirin temsilcileri arasındadır.

Tespit edilen yedi elifname örneğinin dört tanesi münacattır. Bunları Mahtumkulu, Magrupı, Kemine ve Gayıbı yazmıştır. Kemine'nin "eder" redifli ilk elifnamesi ise nasihat ağırlıklıdır. Klasik şairlerin elifnameleri klasik gelenekte yaygın olduğu üzere çoğunlukla dinî bir temaya sahiptir. Türkmen şairleri de geleneği bu çerçevede sürdürmüştür. "Yar yar" ve "güzelim" redifli diğer iki elifname ise ladinî temaya sahip birer halk şiiri örneğidir. Bunları Tahir ile Berdinazar yazmıştır. Klasik ve halk şairlerinin kaleme aldığı elifnamelerde hem hece hem de aruz vezni görülmektedir. Aruzu kullanan klasik şairler, eserlerini ya murabba ya da muhammes nazım şekli ile yazmıştır. Halk şairlerinin elifnamelerinde ise ilk şiir, öleñ'e özgü hecesiyle koşma nazım biçiminde, ikincisi ise klasik nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Eldeki mevcut bilgilerden hareketle Türkmen edebiyatında elifname yazma geleneğinin olduğu aşikârdır. Yedi örneği verilen şiirlerin başka numunelerinin olması muhtemeldir. Bunun için şairlerin eserlerinin yer aldığı yazmaların incelenmesi, Türkmenistan ve dışındaki diğer yazma kataloglarının da gözden geçirilmesi gerekmektedir.

1928'de Türkmenistan'da sosyalist sistem Arap harflerini değiştirir. Üstelik rejim, neşriyatı kontrol altına alır ve farklı eserlerin yazılmasına ve eski geleneklerin sürdürülmesine izin vermez. Bu sebeple özellikle dinî içerikli olan ve eskiyi temsil eden elifnamelerin 1920'lerden sonra yazılmadığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

ABDIYEV, A., *Magtımguılı*, İlim Neşriyat, Aşgabat 1971.

ALIYEV, Ruhı, *Kemine'nin Ömri ve Dörediciligi*, Türkmenistän Neşriyatı, Aşgabat 1956.

ANNAMUHAMMEDOV, M.; A. Nuryagdiyev, M. Çarıyev, *Kemine (Şahırın Ömrüne ve Dörediciligine Değişli Makalalar Yığındısı)*, İlim Neşriyat, Aşgabat 1971.

- BERKELİYEV, K., A. Ulugberdiyev, K. Seyitmıradov, *Mercen Danele*, Türkmenistan Devlet Neşriyatı, Aşgabat 1963.
- ÇARIYEV, G. O., *Magtımghulı Akılda*, İlim Neşriyat, Aşgabat 1971.
- ÇARIYEV, Mırat, *Magtımghulı ve Halk Dörediciligi*, İlim Neşriyat, Aşgabat 1983.
- ÇELEBİOĞLU, Amil, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yayınları, Ankara 1998.
- GARRIYEV, B. A., *Magtımghulı*, İlim Neşriyat, Aşgabat 1975.
- GELDİYEV, G., O. Yazımov, M. Memmetgurbanov, *Türkmen Edebiyatı 7*, Magarıp Neşriyat, Aşgabat 1997.
- GURBANOV, Gandım, *Köne Türkmen Yazuvı*, Yaşlık Jurnalı, Aşgabat 1992.
- GURBANSEHEDOV, Gurbandurdi, Tecen Nepesov, *Kemine*, Turan Neşriyat, Aşgabat 1991.
- GURBANSEHEDOV, Gurbandurdi; Tecen Nepesov, *Magrupı*, Turan Neşriyat, Aşgabat 1991.
- GÜZEL, Abdurrahman, *Dinî -Tasavvufî Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, III. Baskı, Ankara 2006.
- KAÇAR, Burhan, "Türk Edebiyatında Elif-nameler", *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri 1*, Kültür Bak. Yayınları, Ankara 1997.
- KAYA, Doğan, *Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.
- MEREDOV, A., *Kemine Saylanan Eserler*, Türkmenistan Devlet Neşriyatı, Aşgabat 1959.
- MEREDOV, A., B. A. Garrıyev, M. Övezgeldiyev, *Magrupı*, İlim Neşriyat, Aşgabat 1979.
- MEREDOV, A., S. Ahallı, *Türkmen Klassıkı Edebiyatının Sözlüğü*, Türkmenistan Neşriyatı, Aşgabat 1988.
- ÖZTOPRAK, Nihat "Elifnamelerin Tertip Hususiyetleri ve Metin Tesisindeki Yeri", *Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu, Bildiriler 2 (K-Z)*, Erzurum 2009, s. 817-829.
- ŞAMIRADOV, B., O. Yazımov, *Edebiyat Terminlerinin Gısgaça Sözlüğü*, Türkmenistan Devlet Neşriyatı, Aşgabat 1961.
- Türkmen Dilinin Sözlüğü*, TSSR İlimler Neşriyat, Aşgabat 1962.
- Türkmen Sovet Ensiklopediyası 1*, TSSR İlimler Neşriyat, Aşgabat 1974.
- TAVUKÇU, Orhan Kemal, "Akrostiş (Muvaşşah)", *Kültür Tarihimizde Gizli Diller Şifreler*, Editörler: Emine Gürsoy Naskali, Erdal Şahin, Picus Yayıncılık, İstanbul 2008.
- YAGMIR, Oraz, *Magtımghulınama*, Türkmenistan Medeniyet Hazınası Neşriyatı, Aşgabat 1992.